

Trentino

2019 — Free copy

YOUR GATEWAY TO MOUNTAINS, LAKES, CULTURE AND ITALIAN LIFESTYLE

Srdce ve výšinách

Objevte údolí Dolomiti s horskou průvodkyní Marikou Favé

Paní bylin

Když je k večeři listí, mech a kořínky

Země jablek

Tajemství královského ovoce z údolí Val di Non

► ÚVODNÍK

Filosofie Trentina

„Velké věci se dějí, když se lidé a hory setkávají,“ napsal anglický básník William Blake. Patří k nim překvapení z bílých vrcholů hor, které se náhle objeví v dálce. Uspokojení z překonání únavy při horském výstupu. Podrobení se zkoušce, věnování dostatečného prostoru rozjímání, když se soustředíte na cíl. Docenění upřímného charakteru bez příkras, který mají lidé z hor.

Trentino neboli Tridentsko je oblastí, kde toto všechno přirozeně prožijete. Zdejší území se pyšní nedotčenými místy své vlastní historie a zachováním tradičních hodnot: pohostinnosti, zvyku nacházet uměřené, tiché štěstí v malých každodenních věcech, ale i v těch velkých, jako jsou například velká panoramata vysokých hor. Starověká filosofie se tu při setkání s moderní dobou transformovala na kvalitu života, která je v oblasti životního prostředí a udržitelných energií velmi vysoká. Slovo, které spontánně vyslovíte po prvních dnech strávených v Trentinu, bude pravděpodobně harmonie. Dotknout se rukou kmene staletého stromu, vychutnat si místní víno s kontrolovaným označením původu, sledovat měnící se barvy přírody mezi různými ročními obdobími... Trentino je ale také vstupní branou k poznávání Itálie - jejího družného veselí, neuspěchaného životního stylu a samozřejmě umění a kuchyně. To vše dohromady, v místě, kde starobylé žije vedle nového, krása vedle hloubky. Přesně tak, harmonie.

RYBAŘENÍ V PŘÍRODĚ

Trentino je skutečným rájem rybářů, na jeho území se totiž nachází více než 350 rybářských revírů. Velmi různorodá vodní prostředí (ledovce, jezera, řeky, potoky, vodopády) zaručují jednu z nejrozmanitějších rybích populací v Itálii, která je velmi důsledně chráněna (pozor například na tzv. „no kill“ zóny bez zabíjení, v nichž musíte ulovenou rybu hodit zpět do vody). Na trentinofishing.it si můžete vyhledat průvodce nejlepšími místy k rybaření a pokyny k tomu, jak získat turistické povolení k rybolovu.

► OBSAH

02

Rybaření v přírodě
Jezero nebo potok? Najděte svůj oblíbený „rybářský revír“

04

Srdce ve výšinách
Objevte údolí Val di Fassa s horskou průvodkyní Marikou Favé

12

Energie získaná z vody a skal
Monumentální architektura vodních elektráren

16

U běhů hor
Sport, relaxace a kultura na jezeře

20

Barvy podzimu
Lesní „paleta“ pro vyložené fotogenický výlet

24

S mámou na vrcholcích hor
Lezení po hrách s dětmi? Žádný problém!

28

Počítá se každá sekunda
Šampion horského kola vypráví o svých oblíbených trasách

32

Horské bublinky
Poznejte trentinské šumivé víno

36

Země jablek
Tajemství královského ovoce z údolí Val di Non

38

Paní bylin
Když je k večeru listí, mech a kořinky

44

Jelení milostné volání
Poslechněte si ho (potají) v trentinských přírodních parcích

46

Budoucnost prizmatem dvacátých let
Život a dílo Fortunata Depera, průkopníka futurismu

50

Hudba ve výšinách
Ročník 2019 festivalu „Zvuky Dolomit“

51

Zimní Trentino
Nezapomeňte si vzít lyže

K dosažení horských vrcholů (a těch nejfantastičtějších výhledů) je zapotřebí dobrý průvodce. Je jím například **Marica Favé**, bývalá lyžařská reprezentantka, rodačka z údolí Val di Fassa a bezbřehá milovnice „svých“ hor

Srdce ve výšinách

TEXT Paolo Madeddu

FOTO Alberto Bernasconi

Fotbalisty se nikdo nezeptá, co pro něj představuje branka. Riziko, ať už se skrývá kdekoli, jako odpověď nestačí. Kdo žije v horách, má to naopak - pořád se někdo ptá. V případě Mariky Favé dostáváme celou řadu odpovědí - některé mezi řádky, jiné zcela jednoznačné. Tou první je kultivovaný citát: „Goethe jednou prohlásil, že ‚hora je němý učitel pro tiché žáky‘“. Druhá odpověď je tradičnějšího a spirituálního ražení. „Ve fadomské ladinštině existuje píseň, jejíž slova zní: ‚v horách, blíž k Bohu, dál od hříchu‘. Když si to tak vezmeš, tak právě proto je na horských

vrcholech tolik křížů“. Následuje odpověď od mistra, samotného Reinholda Messnera. „Messner kdysi vyprávěl: ‚jako děti jsme lezli nahoru, abychom zjistili, co je dál‘. Hodně se v tom vidím. Tady ve Val di Fassa jsme to s bratřenci takhle dělali už od osmi let. Vyjdeš nahoru a zjistíš, že se dá jít ještě výš“. A osobní odpověď nakonec. „Potřebuju si klást výzvy. Měla jsem to tak už v dobách lyžování za národák. Tehdy jsem jezdila z kopce, dívala se dolů a málokdy jsem zvedla oči k vrcholům“.

Svět Mariky Favé byl vždycky plný tvrdých sestupů a výstupů. Zpočátku hlavně

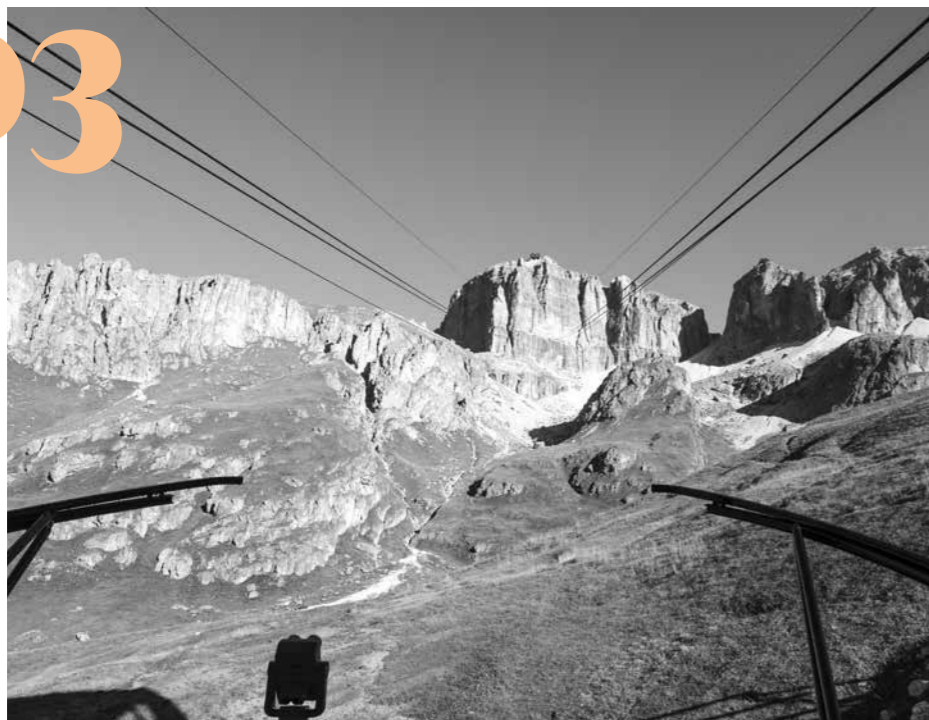
01

02

03

- 01 Marica Favé: můžete ji
- 02 kontaktovat na maricafave.it.
- 03 Masiv Sass Pordoi - součást pohoří Sella.
- 04 Kamenitý svah pod chatou Rifugio Forcella Pordoi.

těch sestupů: osm let v italské lyžařské reprezentaci, pár účastí na mistrovství Evropy a na italských šampionátech, sem tam nějaký ten „nudný pokus,“ jak to nazývá, o světový pohár ve volném sjezdu a superobřím slalomu. Roku 1997 se Marica stala instruktorkou lyžování a odjela na studijní stáž do Sierra Nevada College v Lake Tahoe. Následovaly dva roky studia, Ameriky a soutěžení. Pak návrat do Dolomit, přesněji do Campitello di Fassa, a pár let jako správce lesů. A nakonec nový druh vztahu s horami: pohled zezdola směrem vzhůru. Zpočátku jí do kariéry horského průvodce tlačili kamarádi. „Narodila jsem se pro hory, ale tohle mě nikdy nenapadlo. Když jsem byla malá, sušili jsme seno, tahali trakař, chodili na houby. Můj otec býval horským průvodcem, ale zemřel, když jsem byla mladá a udělala jsem s ním pouze dva výstupy.

04

05

Nikdy mě nenapadlo: „to chci taky dělat“. Popravdě řečeno jsem si, stejně jako řada jiných lidí, nemyslela, že je to práce pro ženu. Tenkrát to prostě nebylo obvyklé. I dnes to občas vidím a pocituji – nedůvěru některých lidí, protože jsem žena“.

Dostat se do výšin je naopak něco, co každému bez výjimky doporučuje. „Něříkám to jen proto, že se průvodcováním živím. Opravdu věřím, že zažít tu nádheru tam nahoře, rozhlížet se kolem sebe a vidět jen hory a nebe, by si měli zažít úplně všichni“. Tu nádheru je také potřeba sdílet. Když teď někde vyjdu jen tak sama, nemám už ten pocit zadostiučnění, jako když jdu s někým“. Nedostatkem vášně pro rodný kraj ostatně Marica nikdy netrpěla. Už když brázдила Evropou a Amerikou s ostatními lyžařkami, nikdy jim nezapomněla připomenout, že Val di Fassa je nejhezčí místo na světě. Fakt, že Dolomity jsou od roku 2009 na seznamu Unesco jako světové dědictví, mluví sám za sebe. „Vezměme si třeba barvy. Ten

kontrast mezi modrou oblohou a světle bílou skálou nikde jinde nenajdeš. Pozorovatele to „přibližuje“, jako by byl ve 3D filmu. Někdy má člověk vážně pocit, že stačí natáhnout ruku a mohl by se hor dotýkat“. Máš nějakou oblíbenou horu? „Na to nejde odpovědět. Cítím se tady, mezi téměř svislými skálami a štíhlými špičkami, jako doma. Narodila jsem se v Campitellu a vyrostla na úpatí Sasslungo, takže tuhle horu považuju za člena rodiny. Je štíhlejší než Catinaccio, ale ne tak impozantní. My Catinaccio vidíme od jihovýchodu, odkud na něj pořád svítí slunce a dělá z něj „Rosengarten“, růžovou zahradu z legendy o králi Laurinovi“.

Na otázku, jaké typy lidí obvykle vodí nahoru, Marica odpovídá, že se ženy často podceňují, srážejí samy sebe a myslí si, že to nezvládnou. Muži naopak bývají příliš nebojácní. Hlavně nováčci, jejichž nejčastějším pocitem je překvapení. Překvapení člověka, který nikdy po horách nechodil a najednou zjišťuje, že to dokáže, a dostane

07

- 05 Vysokohorská signalizace: AV2 je jedna ze šesti „výškových tras“ napříč Dolomity.
- 06 Piz Boè je se svými 3152 m n. m. nejvyšším vrcholkem pohoří Sella.
- 07 Základem každé exkurze je dobrá znalost mapy.

se do euforie. Pro úplné začátečníky existuje řada variant s nižší obtížností, které však přinášejí velký pocit zadostiučnění. „Tady u nás je historická stezka Viel dal Pan, jejíž název pochází z dob, kdy se tudy do hor nosila mouka a jiné životně důležité zásoby. Z Belvedere di Canazei jsou to k Passo Fedaia asi tři hodiny, což je ideální i pro lidi s nedostatkem času. Další vhodná volba pro ty, co mají z hor trochu obavy, je stezka Friedrich August, začínající u lanovky na Col Rodella a končící u Sassopiatto. Je to pohodlná stezka s mírným převýšením, která nicméně vždycky přinese kýžený efekt: lidi s vykulenými očima a pusou dokořán. Což chápu, protože i když jsem viděla hodně hor, Dolomity

jsou prostě nejhezčí na světě. Vlastně i já pokaždé znova užasnu“.

PAOLO MADEDDU

Píše o hudbě, o sportu a o módě pro časopisy Gioia, Qui Touring a Rolling Stone a pro deník Corriere della Sera. Spravuje také blog amargine.it o „hudebních statistikách“.

06

Čtyři klasické výstupy

Léto nebo zima, rokle nebo ledovec, lano nebo ferrata. Máme pro vás čtyři trasy, které nelze při poznávání vysokohorského Trentina vynechat.

VIA FERRATA DEL COLODRI (Arco)

DOPORUČUJE:
Renato Bernard
noiguidealpinevaldifassa.it

Výstup s mírnou obtížností (vhodný i pro děti) začíná u města Arco (20 minut jízdy od Riva del Garda), vede zhruba čtyři kilometry po východní stěně Monte Colodri, okolo převisů, a nabízí jedinečné výhledy do údolí řeky Sarca. Zajímavé jsou také skalnaté formace vytvořené ledovcem, které lze potkat na vrcholu, hned vedle klasického kovového kříže.

PUNTA PENIA (Marmolada)

DOPORUČUJE:
Demis Centi
gardaoutdoor.it

Nepříliš obtížná trasa, avšak jen pro zkušené lezce, která vás po ledovci dovede až na nejvyšší horu Dolomit - Punta Penia, 3 300 m n. m. Vzhledem k nadmořské výšce se tu člověk často ocitá nad úrovní mraků a skýtá se mu nezapomenutelný pohled na vybledlý dolomitický vápenec Marmolady. V okolí (Monte Serauta) se nachází také „nejvyšší muzeum na světě,“ věnované světové válce.

VIA FERRATA DEL PORTON (San Martino di Castrozza)

DOPORUČUJE:
Rocco Romagna
aquilesanmartino.com

Tato ferrata s vyšším stupněm obtížnosti je určena zkušeným lezcům. Jedná se o zhruba tříhodinovou trasu mezi chatami Pradidali (2 278 m n. m.) a Al Velo della Madonna (2 356 m n. m.), v jižní části Pale di San Martino. Sestup do údolí Val Pradidali vede podél jižní stěny hory Cima di Ball. Alternativu představuje jednodušší stezka s instalovanými technickými pomůckami Nico Gusela. Samozřejmě nelze opomenout výhled na Pale di San Martino.

CIMA TOSA (Gruppo del Brenta)

DOPORUČUJE:
Piergiorgio Vidi
piergiorgiovidi.com

Brentské Dolomity jsou přes 40 kilometrů dlouhé, 12 kilometrů široké a pokrývají celkem 436 čtverečních kilometrů. Na této ploše se nachází přehrášel tras pro všechny typy činností, od lezení a ferrat až po stezky všech úrovní. Cima Tosa je se svými 3 173 metry nejvyšším vrcholem pohoří a dnes již patří mezi klasické horolezecké destinace, kam se začaly pořádat expedice už v polovině 19. století.

Deset gastronomických chat

Nejen odpočinek po náročné túře; mnoho chat dnes nabízí labužnický prožitek, který se díky stylové kuchyni dostává do úplně jiných výšin (doslovně i obrazně).

jezero také tradiční trentinskou kuchyni a velice čerstvé ryby.

3

Rifugio Lo Sciattolo Val di Peio (2 000 m n. m.)

rifugiosciattolo.com
Pár metrů od lanovky Peio Fonti-Tarienta a Pejo 3000 nabízí tato chata místní i italskou kuchyni a skvěle zásobený vinný sklep. V zimě jsou hostům k dispozici sněžné skútry.

4

Rifugio Fuciade Val di Fassa (1 982 m n. m.)

fuciade.it
Od jeleního tartaru s jalovcovou marinádou a jablečným pyré, přes „fagot da mont“ (raviolone z borůvkového těsta plněné divočinou), po „trentinskou rosadu“ (jakousi místní variací crème brûlée), šéfkuchař Martino Rossi hladce bruslí mezi ladinskou tradicí a středozemní kuchyní.

5

Rifugio Lago di Nambino Oblast Val Nambino (1 770 m n. m.)

nambino.com
Nachází se nedaleko Madonny di Campiglio, na břehu jezera, kde podle legendy žije drak. Z jezera také pochází surovina pro zlatý hřeb jídelničky: siven alpský, podobný pstruhovi ale s jemnější chutí.

6

Malga Ces San Martino di Castrozza (1 600 m n. m.)

malgaces.it
Salaš Malga Ces najdete mezi sjezdovkami lyžařského areálu San Martino di Castrozza, kde stojí přes 70 let a již po tři generace se zde vyrábějí výhradně domácí potraviny, těstovinami a zákusky počínaje a marmeládou a zmrzlinou konče. Pro ty línější zde dokonce přes obědy a večere funguje kyvadlová doprava ze San Martino di Castrozza.

7

Rifugio Pernici Oblast Bocca di Trat (1 600 m n. m.)

pernici.com
Tato chata, pojmenovaná po trentsčém legionáři Ninovi Pernicim, padlém v roce 1916, byla otevřena roku 1929 a stojí na zbytcích rakousko-uherské důstojnické jídelny z První světové války. Kuchyně odebírá výhradně regionální potraviny: trentinské maso, lederské brambory a sýr a víno z Gardenského údolí.

8

Rifugio Stella d'Italia Náhorní plošina Folgaria (1 550 m n. m.)

rifugiostelladitalia.com
Bývalá rakouskouherská základna je oblíbenou destinací milovníků

historie. Ne nadarmo se v okolí nachází mnoho odkazů na doby minulé, jako například památník na salaši Malga Zonta nebo muzeum Base Tuono („hromová základna“). Místní kuchyně slibuje „nejlepší polentu s tosellou v okolí“, ale také canederli (knedlíčky), špecle nebo tagliatelle na hřibech.

9

Rifugio La Montanara Náhorní plošina Pradel (1 525 m n. m.)

rifugiolamontanara.it
Chata je posazená nad břehy Molvenského jezera na úpatí Brentských Dolomit. Od své inaugurace v roce 1973 vyplovala jídelniček, jenž se dnes opírá především o polentu (vařenou zásadně v měděném kotli) s vepřovými líčky, o knedlíčky strangolaprete a o domácí dezerty.

10

Rifugio Croz dell'Altissimo Oblast Busa delle Ortighe (1 480 m n. m.)

rifugiocrozaltissimo.it
Chatu spravuje rodina Felice Spelliniho, jednoho z nejproslulejších trentinských průvodců, na jehož počest byla v Brentských Dolomitech pojmenovaná i jedna ferrata. Najdete zde klasickou trentinskou kuchyni a nejsilnějším hráčem je zde bezkonkurenční jablečný štrúdl.

SANTA MASSENZA

Dílo architekta Giovanniho Muzia z roku 1953, kdy byla tato vodní elektrárna nejvýkonnější v Evropě.

Vodní elektrárny dodávají oblasti Trentina většinu energie již od začátku 20. století, dnes to však jsou i jedinečné turistické cíle. Monumentální charakter těchto staveb vypráví o síle, jež se vyrábí pod nimi

Energie získaná z vody a skal

TEXT Valerio Millefoglie

FOTO Archiv

„Tak to jezero vypustíme.“ Catullovi Burattimu, odborníku na elektřinu pracujícím na stavbě vodní elektrárny Santa Massenza, bylo dvacet let. Na příkaz se znovu přeptal: „Vypustíme jezero?“ „Ano,“ odpověděli mu, „celé ho vypustíme.“ A tak se stal jedním z „jezerních mužů“, kteří krotili vody Molvenského jezera mezi horami západního Trentina k vybudování stavby, jež se v roce 1957 stala největší hydroelektrárnou v Evropě. „Nezveličujte to, to k ničemu není,“ říká dnes Buratti ve věku 87 let. „Byl jsem jen jedním z mravenců. Na vypuštění jezera nás bylo čtyři sta, pět set. Na celém projektu pracovalo osm tisíc dělníků a pokladačů výbušnin. Dělal se denní, noční šichty, o Vánocích. Byli jsme silní, protože jsme se vrátili z války. Naším

heslem bylo: „Nikdo tam nesmí zůstat.“

Z jiné, první světové války se vrátili „muži potoků a Ledrenského jezera“, kteří mezi lety 1925 a 1929 postavili vodní elektrárnu Riva del Garda. Na její fasádě stojí socha Neptuna svírajícího v ruce blesky od sochaře Silvia Zaniboniho. Nad hlavou má nápis v latině: „Hoc opus hic labor est et aerobus in mediis numen aquarum“ neboli „Toto dílo, tento výtvar je jako bůh vod a moří uprostřed chrámů.“ Napsal ho italský spisovatel Gabriele D'Annunzio, který sem dorazil 18. března 1928 svou žlutou Lancií ve společnosti architekta elektrárny Giancarla Moroniho, který mu projektoval luxusní sídlo Vittoriale degli Italiani. D'Annunzio, ve vojenské uniformě letectva, vyhodil do povětří poslední skalní překáž-

- 01 „Hala izolátorů“ v elektrárně Riva del Garda.
02 Vodní elektrárna Riva del Garda, pohled od jezera.

02

ku. Později se z chaosu tohoto výbuchu zrodil vizionářský popis futuristického umělce Fortunata Depera inspirovaný návštěvou tohoto díla: „Turbíny jako prehistorická zvířata s ocelovými krunýři, husté elektrické lesy v hale izolátorů a transformátory jako velké mechanické plíce.“ A zatímco v Santa Massenze objevíte život pod zemí sestupem „...do temného břichu hory, kde muži s titánskou dřinou tříštili skálu kousek po kousku“, jak vypráví dobové filmové záběry, do Rivy del Garda se stoupá z břehu jezera nahoru. Stavba jde skutečně do výšky. V osmi metrech se dostanete k budovám

transformátorů a ještě nad nimi do řídicí místnosti a na terasu s vyhlídkou na cestu podél břehu jezera a výběžek Baldo. „Návštěvníci to nečekají. V těchto horách se za každým rohem nachází nějaké překvapení,“ vysvětluje Matteo Rapanà, průvodce Hydrotour Dolomiti, prohlídkové trasy po historii a strojírenských památkách těchto míst.

„O průmyslovou archeologii ale nejde. Archeologie se zabývá něčím, co už nefunguje. Tyto elektrárny jsou pořád funkční a vyrábějí 100% přírodní energii, v přepočtu pro 115 tisíc rodin. Až donedávna to byla nedostupná místa, teď se

ale postupně otevírají veřejnosti.“

Veřejností jsou rodiny, školáci, turisté, hledači příběhů. Ano, protože se zde prochází dlouhými chodbami vytesanými do skály s výstavami akvarel, původními návrhy staveb z pera Giancarla Moronihho a galeriemi dokumentárních černobílých fotografií bratří Pedrottiů z Trenta. Popisek uvádí: „Vodní elektrárna S. Massenza. Lopatky turbíny Pelton.“ Na fotografii jsou vidět lopatky jedna na druhé. Vypadají, jako by vytvářely stylizovanou fyziognomii mnoha tváří, jako by člověk strojům vtiskl vlastní tělesné rysy. A dál se cestuje časem – při vstu-

ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ

Trentino Green

Trentino již přes třicet let investuje do obnovitelných zdrojů energie. A stojí také v čele tzv. dekarbonizace vyžadované Evropou do roku 2050.

95% čistý výkon z obnovitelných energií (oproti 5% z neobnovitelných zdrojů)

40 celkový počet „100% obnovitelných“ obcí v Itálii

91.7%

obnovitelných zdrojů tvoří vodní energie (solární energie pokrývá 4,5%, biomasa 3,7% a větrná energie 0,1%)

2050

rok stanovený Evropskou unií k dekarbonizaci neboli kompletnímu přechodu na 100% „nízkouhlíkovou“ ekonomiku

34 počet „100% obnovitelných“ obcí Trentina. To znamená, že díky obnovitelným zdrojům produkují více elektrické a tepelné energie, než spotřebují zdejší domácnosti.

03

NÁVŠTĚVA S VÝKLADEM Hydro tour Dolomiti

Hydroelektrická energie je jenen čistá, ale také tichá a neviditelná. Přesným opakem neviditelnosti jsou místa, kde se voda mění v hnací sílu, byť jsou často skrytá před zraky lidí. Hydrotour Dolomiti pořádá výlety do všech hydroelektráren v Trentinu. Detaily a rezervace na hydrotourdolomiti.it.

05

04

05

06

pu do strojních hal z 50. let, které jsou z části funkční, a do řídicích místností z 20. let. Dimenze času se tu překrývají: tam, kde byla servisní hala Riva del Garda, je nyní Energetická dílna, zábavný prostor, v němž platí zákaz nedotýkání. Oblíbeným místem Mattea Rapanà v elektrárně Santa Massenza je příchod k portálu. „Rád sleduji ohromené pohledy návštěvníků. Zvuku není vidět, jak elektrárna dál vypadá, a lidé zapomínají, že jsme opravdu uvnitř hory. Po vstupu se prochází 400 m dlouhou zakřivenou chodbou, na jejímž konci se skrývá cíl cesty: obrovský portál. Živá skála nám tu připomíná, kde jsme. Z majestátnosti každé věci vzniká údiv. Každá věc je velkolepá.“ Katia Bernardi, režisérka dokumentárního pořadu „Muži světla“, sem přivezla některé účastníky těchto velkých podniků, kteří již byli protaagonisty dobových dokumentů natočených

režiséry jako Ermanno Olmi, Dino Risi a Angio Zaine. „Ty turbíny jsou překrásné. Vypadají jako designové předměty,“ vypráví. „A elektrárny jsou živé organismy zasazené do okolní přírody. Stojí blízko měst – elektrárna Riva je dokonce součástí města – ale jakoby utonuly v čase. Voda je oživlá, je to zvuk, nevidíte ji, ale se stroji vytváří symfonii. Projděte se prostory a bude se vám zdát, že cítíte energii dělníků a horníků, že znovu prožíváte jejich očekávání, práci na společné věci, která je spojovala. Zkrátka máte tu pocit, že vždy se může něco stát.“ Okouzující hory jako katedrály, lidská povaha, která se zde projeví.

ARCHITEKTURA

Obří z betonu a kamene

Pokud vás zajímají vizuálně výrazná architektonická díla, nesmíte si kromě hydroelektráren nechat ujít ani následující tři destinace. Začneme pevností Belvedere Gschwent v obci Lavarone, která je skvělým příkladem moderního racionalismu z období první světové války a představuje dokonalé splynutí železa a betonu se skálou. Z roku 1211 pak pochází hrad Castel Valer v obci Tassullo ve Val di Non, který sestává ze dvou středověkých opevnění římského původu postavených kolem 40 metrů vysoké žulové věže (nejvyšší v Trentinu). A nakonec něco z nedávné doby: inženýrská fakulta Facoltà di Ingegneria v obci Mesiano na východním svahu Trenta. Roku 1984 ji stvořil architekt Giovanni Leo Salvotti de Bindis z pozůstatků bývalého sanatoria ze 30. let.

- 03 Turbinová hala elektrárny Santa Massenza.
04 Jedna z řídicích místností elektrárny Santa Massenza.
05 Osmiúhelníková věž hradu Castel Valer.
06 Fakulta inženýrství v Mesianu, Trento.

VALERIO MILLEFOGLIE

Spisovatel, hudebník a stand-up komik je korespondentem týdeníku Venerdi novin Repubblica a časopisu Linus. Kromě toho je autorem díla „Malý svět. Výprava do míst, kde sotva se naděje, už jste venku“ (Laterza, 2014).

TRENTINSKÁ JEZERA

U břehů hor

Pláže, vodní sporty, rybaření, plachtění, windsurfing, túry, odpočinek, gurmánství, památky, dechberoucí výhledy... všechno na jednom místě. Je to vůbec možné? Jistě, u trentinských jezer. Přivábí vás křišťálově čistou vodou a outdoorovými aktivitami, ale i klidem a relaxací. Dovolená, u které nebudete litovat, že jste nejeli k moři

► DESTINACE

01

Lago di Molveno
nadmořská výška:
823 m n. m.

02

Lago di Levico
nadmořská výška:
440 m n. m.

03

Lago di Tenno
nadmořská výška:
570 m n. m.

04

Lago di Lavarone
nadmořská výška:
1 079 m n. m.

05

Lago di Caldonna
nadmořská výška:
449 m n. m.

06

Lago di Ledro
nadmořská výška:
655 m n. m.

07

Lago di Garda
nadmořská výška:
65 m n. m.

01

Lago di Molveno

NADMOŘSKÁ VÝŠKA: 823 M N. M.

Toto jezero, obklopené majestátním pohořím Brenta na západě a horskými masivy Gazza a Paganella na východě, je známé jako „zrcadlo Dolomit“. Díky dvanáctihektarové pláži, vysoce kvalitní vodě a službám na úrovni jej italské turistické svazy Legambiente a Touring Club Italiano v roce 2018 zvolily za nejkrásnější italské jezero, a to již popáté v řadě. Ideální místo na výlet v okolí jezera je park divoké zvěře ve Spormaggiore, pouhých dvacet minut jízdy.

02

Lago di Levico

NADMOŘSKÁ VÝŠKA: 440 M N. M.

Za čistotu vody každoročně získává ocenění Modrá vlajka. Patří mezi nejteplejší jezera jižní Evropy a je obklopené malými plážemi, loukami, místy pro rybaření a houštinami. Na březích jezera se rozkládá obec Levico, jedna z nejvýznamnějších lázeňských destinací v zemi díky železité vodě s obsahem arzenu. Doporučujeme navštívit biotop Canneto, chráněnou oblast plnou vegetace podél břehů jezera.

03

Lago di Tenno

NADMOŘSKÁ VÝŠKA: 570 M N. M.

Skutečná oáza klidu a přírodní krásy, pouhých 14 km od města Riva del Garda. Uprostřed jezera se nacházejí dva ostrůvky, z nichž jeden je vidět jen při snížené hladině vody. V okolí doporučujeme návštěvu středověké vesnice Canale di Tenno.

04

Lago di Lavarone

NADMOŘSKÁ VÝŠKA: 1 079 M N. M.

Jedno z nejstarších jezer v celém Trentinu, které na začátku dvacátého století s oblibou na svých cestách za studiem a odpočinkem navštěvoval duchovní otec psychoanalýzy, Sigmund Freud. Pyšní se dvěma zařízeními plážemi, posilovnou ve skále (podél stezky Prombis) a v zimních měsících, kdy jezero zamrzá, také možností bruslit.

06

Lago di Caldonazzo

NADMOŘSKÁ VÝŠKA: 449 M N. M.

Od jezera Levico jej dělí pouze úzký kopec Colle di Tenna. Jezero Caldonazzo je oblíbenou metou milovníků vodních sportů a vytéká z něj řeka Brenta. Je to jediné jezero v kraji, kde je dovoleno jezdit na vodních lyžích.

05

Lago di Ledro

NADMOŘSKÁ VÝŠKA: 655 M N. M.

V roce 1929 toto jezero proslavilo objevení palafitové osady z doby bronzové, která je dnes na seznamu Unesco (v obci Molina lze navštívit její věrnou repliku). Lederské jezero nabízí také čtyři veřejné pláže. Na jednu z nich, Pur na jižním břehu, smíte vzít své domácí mazlíčky.

07

Lago di Garda

NADMOŘSKÁ VÝŠKA: 65 M N. M.

Největší italské jezero se rozprostírá na území Lombardie, Veneta a Trentina, ale jeho nejdůležitější část, nabízející úžasné vlny vodní plochy a pohled na vysoké hory, se nachází mezi obcemi Nago, Torbole a Riva del Garda. Je to populární destinace pro milovníky windsurfingu a plachtění, a to díky větru zvanému Ora del Garda (gardská hodina), jenž se železnou pravidelností každý den napíná plachty jejich plavidel.

Na těchto stránkách se můžete pokochat pohledem na několik typických představitelů trentinského lesního porostu: dub letní neboli křemelák (odborně *quercus robur*), buk (*fagus sylvatica*) a topol osika (*populus tremula*). Snímky byly pořízeny v lesích u jezera Lago di Santa Maria a v údolí Val Venegia.

Barvy podzimu

FOTO
Mattia Balsamini

Nejmalebnější dovolená, která bude hvězdou vašeho Instagramu? Podzim v Trentinu – když příroda přechází ze svěžích zelených odstínů do teplých zářivých tónů a žluté, oranžové, červené a zlaté listy se snášejí k zemi. Zbarvené listí můžete obdivovat na pěti místních trasách. Připravte si trekingovou obuv. A fotoaparát

Jednoduchá procházka mezi stoletými kaštanými ve Vallagarině po Kaštanové stezce se doporučuje zvláště v říjnu, když je na programu místní slavnost kaštanů „Festa del Marrone“. Vychází se ze sportoviště Santa Caterina v Brentoniku, pokračuje přes obdělávaná pole a staleté kaštanové středověkého městečka Castione.

Odpočinkovým výletem (trvajícím pouhých 20 minut lehkou chůzí) je pak vycházka bukovými lesy hned za Fai della Paganella. Jejím cílem je „Terrazza Belvedere“, která věrná svému názvu (Belvedere - krásný pohled) skýtá dechberoucí výhled do dvou údolí a na tři horské skupiny: Valle dell'Adige, Val di Cembra a Latemar, Catinaccio a Sella.

K získání fotografie z těchto výšek, která opravdu poblázní fanoušky Instagramu, je dokonalou destinací Val Daone, nádherné údolí ledovcového původu obklopené lesy a skalními stěnami. Na podzim se zde modřiny zbarvují dožluta a

výrazně se rýsují proti modré obloze. Nejlepší je kochat se jimi dopoledne z horské chaty Rifugio Val di Fumo, když slunce svítí na nejvyšší vrcholky.

Milovníci legend si dají schůzku u poustevny sv. Martina (na začátku údolí Val Genova na jižních svazích hory Monte Lancia). Podle lidové tradice byla obývána poustevníkem žijícím díky chlebu, který mu nosil jeden krotký medvěd...

Poslední etapou je Národní park Stelvio a prameny jeho potoka Rabbies divoce tekoucího celým údolím Valle di Rabbi do řeky Noce. Vytváří vodopády Saent, v nichž bílý spád vody ostře kontrastuje se svěží zelení jehličnanů a tmavě načervenalou barvou metamorfovaných hornin. Na podzim modřiny zoranžoví tak intenzivně, až to působí nereálně.

LES JE PŘÍTEL

Trentinské hvozdy se rozkládají na 400 000 hektarech, což je asi 63 % celkové rozlohy kraje. Jejich biomasa, vyčíslená na 63 milionů kubických metrů, v sobě dokáže zadržet obrovské množství oxidu uhličitého, který by jinak unikl do atmosféry, a pomáhá tak zmírnit skleníkový efekt.

02

01 - 02. photo Archivio Trentino Marketing

Lze vlastní děti naučit milovat hory? Podle spisovatelky, která má zkušenosti jak s dětmi, tak s horami, je to prý jednodušší než si myslíte. Existuje jen jedno pravidlo: „Když se děti zastaví, je potřeba jim naslouchat, protože k nim hora právě promlouvá“

S mámou na vrcholcích hor

TEXT Francesca Rimondi
ILUSTRACE Philip Giordano

Když jsem šla poprvé do hor, okamžitě jsem si je zamilovala. Vlastně ne. Zpočátku jsem z nich měla trochu strach. Bylo mi pět let a všichni mi vyprávěli o strozech, jezerech, čerstvém vzduchu, kytkách, houbách, chatách a krávách. Hlavně mi ale říkali, jak jsou hory obrovské. Já byla naopak maličká a maličko jsem se bála. Láska přišla až potom – během procházky. Nikoli té první, ani té druhé. Musela to být pátá, možná dokonce šestá.

Mí rodiče, velcí nadšenci túr, se rozhodli strávit dovolenou v údolí Val di Fassa, blízko obce Moena. S pětiletou holčičkou začali pomalu: nejdřív nějaká ta procházka údolím, pak první výšlapy. Jednoho rána jsme se ocitli na nekonečném prostranství pokrytém šterkem. Zkusila jsem společně s rodiči zalovit v paměti a zjistit, co to bylo za místo. Pravděpodobně jsme tehdy dojeli autem víc na západ a zastavili u obce Civezzano, kde skutečně najdete

„rezervaci s velkým geologickým potenciálem“. Z předchozích dnů jsem již znala lesy, stromy, jezera a potoky, kde jsme nabírali vodu do čutor, ale na té nedozírné ploše bílého šterku jsem se zastavila. Maminka to pochopila jako únavu, ve skutečnosti to bylo zamilování. Sedla jsem si a řekla, že se chci jenom dívat. Okolo nás neslyšně dýchalo slunce, vzdálené hory a stromy, a taky zelená, žlutá a bílá barva. Všechno odráželo světlo. A já se zamilovala do hor. Táta mi vysvětlil, že to, co vidím, se jmenuje panorama. Od té chvíle bylo „panorama“ naším kouzelným slůvkem, heslem, které jsme používali pokaždé, když jsme se chtěli zastavit a kochat se. „Panorama!“, křičí dnes můj mladší syn. Pak si sedne na dřevěnou lavičku u lesa vedle stezky.

Můj syn je specialista na objevování dřevěných laviček kdekoli a kdykoli, nepředstavitelných míst pro odpočinek. Od doby, kdy jsem se zamilovala do hor, jsem se dvakrát stala matkou – v šedých a zaldněných městských porodnicích. Avšak v duchu svých rodičů, kteří ve mně zanechali nesmazatelnou stopu, jsem se okamžitě rozhodla svým dětem ukázat hory. Než jsem je tam vzala, vyprávěla jsem jim o těch Obrovských a Majestátních horách a myslela, že se budou bát. Spletla jsem se. Moje děti se hor nikdy nebály. Obě, nejdřív jedno a pak druhé, od samého začátku přizpůsobily svůj krok i zrak stezkám. Máma mi říkala, že „když v horách najdeš svůj krok, naplní ti to srdce“.

Já i moje děti hory milujeme, každý po svém. Každý si v nich najde „to svoje“. Já třeba toužím po lese. Les před vámi nic neskrývá, s každým krokem se otvírá pod nohama. Pod stromy, pod listím nebo pod spadlou větví najdete tajemství lesa. Tajemství, která tam jsou odjakživa a která jakoby vás volala, když procházíte kolem. Můj mladší syn si zase vybral louky. Na louce je podle něj úplně všechno. Navíc od toho dne, kdy se s jástem kutálel v trávě a na obličej zčervenál od dobrého kyslíku mu zářil úsměv, se pro něj louka stala synonymem štěstí. „Válet se v trávě!“, to je jeho heslo. Můj starší syn, který je ve znamení kozoroha, miluje tu méně zarostlou část hor, tam kde les předává slovo obloze a oblakům. Přesně tam se cítí nejvíc doma, cítí se být velký; cítí, že se může srdcem dotýkat hor. A hory mu

„Jakmile to šlo, vzala jsem děti do hor. Zbavila jsem se kočárků, šátků a batohů na nošení dětí a nechala je chodit“

FRANCESCA RIMONDI
Spisovatelka, editorka a
esejistka pocházející z Boloni.
Její debutový memoár *Non
dire ca**o* (Dopr** se neříká!)
od nakl. Frassinelli se stal
jedním z fenoménů literatury
pro matky s dětmi roku 2018.

rády umožňují slyšet jeho tlukot. „Pojďme ještě výš“ je zas jeho heslo.

„Panorama!“, křičí ten mladší. Dnes však uspokojujeme moje horalské nadšení - jsme v lese. V majestátním lese pod Sass Pordoi. Děti vědí, že „panorama!“ obvykle znamená také čtvereček čokolády a trochu vody z čutory. Potom, když si každý do sytosti užijeme to své (barvy, ti-cho, čokoládu), se zvedneme a jdeme dál. Oba syny jsem naučila, že se smějí zasta-

vit, až když něco nachodí. Děti v horách zastavují často, a když zastaví, je potřeba jim naslouchat, protože k nim hora právě promlouvá. I my dospělí se tedy musíme zastavit a naslouchat. Naslouchat s naší nekonečnou, nezměrnou, láskyplnou ochotou přijmout všechno to krásné a cenné, co nám hory dávají. A vědět, že děti, jakoby kouzlem, půjdou po zastávce na „panorama“ vždycky dál. Pokaždé.

TRENTINO PRO DĚTI

Mezi draky a dinosaury

Množství „usnadněných“ stezek a kouzelných míst pro piknik činí z Trentina kraj bezpochyby nakloněný dětem. Vybrali jsme pro vás pět opravdu „speciálních“ zážitků

1

Stežka busatte-tempesta

Tato asi pětakilometrová procházka začíná v „dobrodružném parku“ Parco Avventura Busatte v obci Torbole a pokračuje hustou, typicky středozemní vegetací, podél strmého horského hřbetu v severní části Gardského jezera. V roce 2005 byly vybudovány tři rampy se železnými stupínky, čítající celkem 400 schodů, díky čemuž dnes trasu hravě zvládnou i děti.

2

Roveretští dinosauri

Před dvě stě milióny let, ve stejném jurském období, které proslavil Spielbergův film, bylo údolí řeky Adige jen písčným prostranstvím na břehu moře. Právě z té doby pocházejí stopy dinosaurů (býložravých i masožravých) objevené v roce 1990 kousek od Rovereta. Od dubna do října je lze každou druhou sobotu v měsíci navštívit s průvodcem z místního Obecního muzea. A speciální bonus... repliky dinosaurů v (téměř) životní velikosti!

3

Trentská „MÚZA“

V létě 2013 bylo pod vedením architekta Renza Piana otevřeno MUSE (múza), vědecky zaměřené interaktivní muzeum určené výhradně dětem a mládeži. V jeho čtyřech patrech najdete halu velkých zkamenělin, tropický skleník, „stroj času“ a spoustu, spoustu dalšího.

4

Dračí les ve Val di Fiemme

Krátká cesta lanovkou z Predazza (asi hodinu od Trenta) vás vynese na „živou horu“ - Montagna Animata. Na tomto magickém místě začíná asi kilometr a půl dlouhá stezka, podél které mohou děti hledat známky přítomnosti draků (stopy, vejce, hnízda...). Na konci trasy pak získají diplom oficiálních „drakologů“!

5

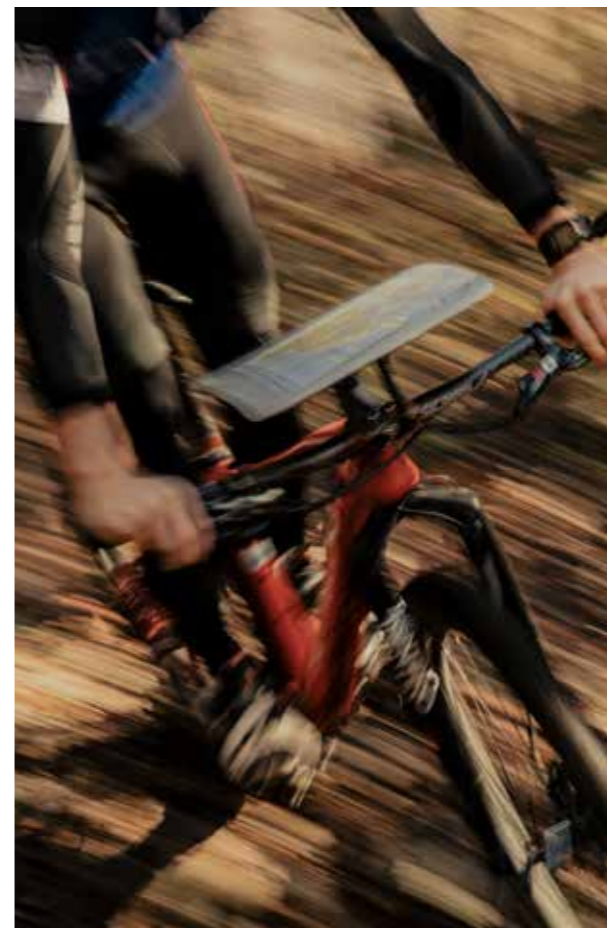
Stezky malých chodců

Ekomuzeum Judicaria, mezi Gardským jezerem a Brentskými Dolomity, nabízí šest tras a ke každé z nich audio pohádku, kterou lze stáhnout v mp3 formátu (visitacomano.it). Procházka, při které se fantazie mísí s realitou...

6

Zvířata na salaši Juribello

U obce Tonadico (nedaleko San Martino di Castrozza, na silnici SS50 na Passo Rolle), se přímo uprostřed přírodního parku Paneveggio nachází klasická alpská salaša (malga), kde se děti mohou setkat, někdo třeba poprvé, s koňmi, krávy, osly a prasátky.

Cílem disciplíny zvané „MTB-Orienteering“, tedy orientačních závodů horských kol, je co nejrychleji najít cestu v lese nebo na horách pouze za použití mapy. Šampion a odborník Luca Dallavalle z údolí Val di Sole uvádí, že zkušenosti získané pomocí tohoto typu sportu se mohou hodit i ve městě

Počítá se každá sekunda

TEXT Pietro Madregali
FOTO Mattia Balsamini

Odkud pocházíme? Kam směřujeme? Lidstvo si tuto otázku kladlo po staletí. A pak přišly Google Maps. Možná je to jen náhoda, ale lidé se přestali problémem zabývat a přenechali řešení technologiím. Luca Dallavalle však našel odpověď ve svém nitru.

Vždyť odpověď se skrývá už v jeho příjmení (Dallavalle - z údolí). Tento závodník pochází z údolí Val di Sole, přesně z Croviany, vesnici o zhruba 700 obyvatelích, která byla od konce 16. století populárním letoviskem movitých rodin. A co se týče znalosti, kam jet, Luca je jedním z nejlepších o-sportovců v MTBO na světě. Neznamená to nic zvláštního, pouze provozuje sportovní disciplínu „Mountain Bike Orienteering“. Dostanete při ní mapu, kterou jste předtím nikdy neviděli, máte jen chvíličku na to, si ji přečíst a pochopit, kam jet, a pak přijde start a vaším cílem je dojet do cílové čáry rychleji než ostatní. A to vše na horském kole.

Medailista Dallavalle má v současné době nabito: v roce 2015 získal zlato ve sprintu na Mistrovství světa v Liberci, kde vyhrál také stříbro na střední vzdálenost a bronz na dlouhou vzdálenost. V roce 2017 se ve Vilniusu stal mistrem světa v nové variantě orientačních závodů nazvané „mass start“, při níž sportovci namísto samostatné jízdy vyrazí všichni najednou.

Zdá se, že adrenalin z boje proti stopkám a ze zvládnutí přírodního prostředí je pro provozovatele orientačních závodů

Luca Dallavalle na horském kole v Ontanetě di Croviana v údolí Val di Sole - 28 hektarů lesa podél potoka Noce, přírodní oáza pro mnoho druhů zvířat a rostlin.

velmi silným stimulem. „Začal jsem ve třinácti letech,“ vypráví Dallavalle, „přidal jsem se ke skupince kamarádů, kteří s tím začali o několik měsíců dříve. Číst z mapy a pohybovat se po lese mě okamžitě chytlo: tenhle sport vám umožní splynout s prostředím, kde se pohybujete.“

Z hor ve Val di Sole Davalle postupně rozšířil svůj tréninkový okruh na okolí, z údolní roviny Piana Rotaliana na náhorní plošinu Folgaria a dále po celém regionu. „ Díky rozmanitému terénu a různým sklonům je Trentino pro jízdu na kole skutečně jako dělané. Ať už je to pro lidi jako já, kteří to prožívají na soutěžní úrovni, nebo pro cykloturisty, kteří

vyhledávají především čerstvý vzduch a horské výhledy. I já mám při tréninkových jízdách na zahřátí místa, kam se vracím, jen abych znovu viděl to panorama. K těm oblíbeným patří stezky podél jezera, hlavně okolo Lago di Tovel. Ve větších výškách jsou to pak určitě stezky kolem střediska Madonna di Campiglio, z nichž je úžasný výhled na Brentské Dolomity a pohoří Presanella.“

Ty jsou však pro ty, kteří na horském kole už mají zkušenosti. Ale co ti, kdo se ke kolu postaví v horách poprvé? „Lidé začínající dnes mají ve srovnání s dobou, kdy jsem začínal já, velkou výhodu,“ říká Dallavalle. Po celém území Trentina

existuje hustá síť cyklostezek. Abych dal příklad, který dobře znám - v mém údolí Val di Sole vede proslulá cyklostezka podél potoka Noce, od mostu Mostizzolo ke Cogolo di Peio. Měří celkem 34 km a je vhodná opravdu pro každého. Ve větší nadmořské výšce je ale přichystaná síť stezek vedoucích přes stoupání, náhorní plošiny a cesty mezi vinicemi, které dohromady tvoří trať s velmi zajímavými výškovými rozdíly pro zkušené kolaře.“

Při povídání s Lucou Dallavalle jsme zjistili, že „orienták“ byl původně vojenskou disciplínou a jako sport se zrodil ve Skandinávii. Ze severu Evropy se dnes jeho popularita šíří do Ameriky a Austrálie. V Itálii je přibližně 10 tisíc řádných členů a oblastí, kde se praktikuje nejčastěji, je právě Trentino. Ať už pěšky, na horském kole nebo v zimě za použití běžkařské techniky a výstroje, fungují orientační závody vždy stejně: minutu před startem dostanou sportovci velmi detailní mapu a pak už každý vyrazí na svou vlastní pěst. Data a místa závodů pro všechny varianty, tedy běh, kolo i lyže, jsou zveřejněna na stránkách italské federace orientačních sportů FISO. Kromě toho, že jsou užitečnou podporou pro ty, kteří k této disciplíně chtějí „přičichnout“ (stačí se dostavit a hned vás nasměrují na zkušební stezku), popisují i scenérie, v nichž zkoušky probíhají, a ty jsou vždy fascinující. Hlavní orientační běh sezóny s názvem Dolomites 3 Days, který se bude konat v červenci 2019, zavede sportovce a nadšence na tři tratě různých charakteristik: Passo Valles, Passo Rolle a Val Canali. Než jsme se s Lucou rozloučili, zeptali jsme se, zda se u člověka provozujícího orientační závody rozvinou kromě fyziky i jiné zvláštní schopnosti. „Když jdu na nějaké místo, kde jsem nikdy nebyl,“ říká, „ve srovnání s ostatními si snadněji zapamatuji křížovatky na mapě. I ve městě, jako je Milán, a že tam jich je dost.“

PIETRO MADREGALI

Bývalý fotbalový hráč A. C. Milán, který píše o sportu a jídle, převážně online.

TIPY

Mountain bike: Čtyři tratě pro začátečníky

Pokud nejste super trénovaní, raději začněte postupně, na nenáročném trati. To ale neznamená, že se vzdáte krásných výhledů

1

Canazei - Penia - Pian Trevisan

Středně náročná trasa, která vede vrchem údolí Val di Fassa přes osady Alba a Penia až k hotelu/občerstvení Villetta Maria, což je klasické výchozí místo pro výlety k jezeru Fedaiia a k hoře Marmolada.

Délka trasy > 14,8 km

Doba > 1:50 hodiny

Obtížnost > středně náročná

2

Rifugio Caltena (Transacqua)

Výšková trasa začínající a končící v horské chatě Rifugio Caltena (1260 m n. m.): Začíná stezkou „Cordognè-San Giovanni“, kde budete muset dotlačit kolo až k hřebenu, ale výhled na vrcholky Feltrine a na masiv Pale di San Martino vám tu námahu bohatě vynahradí.

Délka trasy > 9,7 km

Doba > 2:00 hodiny

Obtížnost > středně lehká

3

Malga Fratte

Ideální výlet pro začátečníky s klesáním (po přírodní cestě) z Madonny di Campiglio do údolí Val Brenta, přes pastvinu s kolibou Malga Fratte a následným výstupem... hezky v klidu lanovkou.

Délka trasy > 5,7 km

Doba > 1:00 hodina

Obtížnost > lehká

4

Altopiano della Paganella

Nenáročný, ale naprosto podmanivý výlet, na němž se cestou po různých přírodních stezkách otevírají kouzelné výhledy do Adičského údolí.

Délka trasy > 1,3 km

Doba > 45 minut

Obtížnost > lehká

TECHNOLOGIE

E-bike: radost z jízdy, ale bez únavy

E-bike, tedy elektrokolo s asistovaným pohonem, je nejlepším prostředkem k tomu, jak se horám postavit na kole. Bude to sice vždy jen kolo, ale elektrický motor vám „ulehčí“ šlapání. Nenahradí ho, ale dostatečně pomůže zejména při stoupání - podrží i cyklistu zcela bez kondice a umožní všem podávat konstantní výkon. Důležité je vždy si ověřit nabití baterie, nezapomenout si vzít (a zapnout!) helmu a hlavně mít na paměti, že elektrický motor vám může pomoci při výstupu, ale při klesání (hlavně na přírodních stezkách) jde vždy o techniku, opatrnost a dobré brzdy. Pronájem elektrokola je dnes obecně rozšířený po celém Trentinu. Na visittrentino.info si můžete zjistit doporučené trasy poblíž vašeho letoviska a stanoviště elektrokola.

Psal se rok 1902, když Giulio Ferrari položil základy předního trentinského spumante, zvaného Ferrari Trentodoc. Bublínková tradice dodnes žije prostřednictvím mnoha vinařství, družstevních i soukromých. Majitelem jednoho z nich je i cyklistický šampión Francesco Moser

01

Horské bublinky

TEXT Valentina Vercelli
FOTO Lorenzo Pesce

02

03

04

- 01 Pettiroso v Roveretu.
- 02 Náměstí Piazza del Duomo (Trento).
- 03 Vínice vinařství Cantina Endrizzi.
- 04 Hotel La Casa del Vino della Vallagarina.

Na severu nezaměnitelný profil Dolomit, které jsou od roku 2009 na seznamu Unesco. Na jihu středozemní klima Gardského jezera. A uprostřed? Stovky hektarů vinic, které stoupají až do 800 metrů nad mořem a těší se skvělým podmínkám tohoto jedinečného terroiru. Právě tady vzniká jedno z nejuznávanějších italských šumivých vín, vyráběné klasickou metodou z odrůd chardonnay a rulandské modré. Příběh trentinských bublinek započal v přesně daném roce a jeho aktérem je již zmíněný hrdina. Je to právě roku 1902, kdy se Giulio Ferrari, po vystudování Imperial Regia Scuola Agraria v San Michele all'Adige a montpeliérského vinařského institutu, a po několika pracovních stážích v Champagne, vrací do Trenta. V malém sklepě vedle katedrály začíná vyrábět víno klasickou metodou, kterou objevil ve Francii a která ho tak fascinuje. Po půl století tvrdé práce, nemajíce dědiců, jeho podnik roku 1952 kupuje místní vinař Bruno Lunelli. Zvyšuje produkci, dbá však na zachování kvality. Na vlně jeho úspěchu se následně veze řada dalších podnikatelů, kteří kráčí v jeho šlépějích. Roku 1984 vzniká institut Trento Doc Metodo Classico s cílem propagovat a chránit produkci trentinských

- 05 Malá ukázka vinic vinařství Cantina Moser v Trentu.
 06 Degustační kout, vinařství Cantina Mori Colli Zugna, obec Mori (Trento).
 07 Výroba šumivého vína v institutu Fondazione Edmund Mach.

bublinek, které jsou tou dobou vyráběny už ve více než padesáti vinařstvích.

Dnes firmu Ferrari řídí třetí generace Lunelliových. Produkce této skupiny mladých a cílevědomých bratranců činí čtyři miliony lahví ze 120 hektarů vlastních vinic a od stovek osvědčených pěstitelů, všech bio certifikovaných nebo v procesu certifikace. Hlavním koněm stále Ferrari je Trentodoc Extra Brut Giulio Ferrari Riserva del Fondatore, který každoročně sklízí ocenění ve specializovaných průvodcích a zachovává si status jednoho z nejlepších „metodo classico“ celé Itálie. Před časem přibyla nová etiketa - Trentodoc Dosaggio Zero Giulio Ferrari Riserva del Fondatore Rosè - jež čítá pouze několik tisíc lahví a je jí taktéž souzeno usednout na vinařském Olympu. Návštěvu vinařství si nelze nechat ujít už kvůli skvělé restauraci Locanda Margon se dvěma hvězdičkami Michelin, jejíž trentinský šéfkuchař Alfio Ghezzi jedinečným způsobem čerpá z tradice a používá jen ty nejkvalitnější místní ingredience.

Důležitou roli ve výrobě místního vína měla odjakživa vinařská družstva. Mezi ta, která používají klasickou metodu, patří například Cesarini Sforza, člen skupiny La-Vis. Jejich vinice se rozprostírají mezi městy Trento a Lavis a na nejbližších svazích Cemberského údolí. Přestože je Trentodoc Brut považován za vizitku místní vinařské produkce, doporučujeme investovat pár euro navíc a okusit Trentodoc Extra Brut 1673, vyrobený z hroznů chardonnay pěstovaných nad 500 metry nadmořské výšky, což ihned napoví, že přidaná hodnota se skrývá ve svěžesti, lahodnosti a elegantnosti horských bublinek. Doporučujeme také řadu Altemasi od vinařství Cavit. Rozhodně si nenechte ujít cuvée Millesimato Brut, které oslní svou kvalitou i příznivou cenou. Neměně zajímavá jsou soukromá vinařství, jejichž pohostinnost vám připomene setkání se starými přáteli. Mezi ta nej-

05

06

lepší se řadí například Letrari, historické a prověřené jméno v oblasti trentinských bublinek. Podnik sídlí v Roveretu založil roku 1976 Lionello Letrari a dnes jej řídí potomci Lucia a Paolo.

Nelze opomenout ani jméno Maso Martis, jehož majiteli jsou manželé Antonio Stelzer a Roberta Giurali. Přestože jde o mladé vinařství založené teprve na začátku 90. let, velice rychle se dostalo mezi špičku. Jejich bio vinice leží na skále s červenou vápencovou půdou, což pěstovaným odrůdám (chardonnay, rulandské modré a malé procento mlynářky) dodává svěžest a strukturu. O pár kilometrů dál, na statku z 18. století zvaném Villa Warth, najdete vinařství šampióna cyklistiky Francesco Mosera. Návštěvu byste si neměli nechat ujít kvůli degustaci Trentodoc Brut 51,151, pojmenovanému podle sportovcovy rekordu, ale také kvůli malému muzeu s výstavou jeho cyklistických pamětihodností. Za

07

zmínku stojí i vinařství Endrizzi, které je přes 130 let staré a v Trentinu působilo již za dob Habsburgů, nebo bublinky od Roberta Zeniho z vinařství Schwarzhof ze San Michele all'Adige. Tento podnik nabízí raritu v podobě Trentodoc Maso Nero Dosaggio Zero, jehož jedinou odrůdou je rulandské bílé. Ať už zavítáte kamkoli, setkáte se s mimořádně vysokou kvalitou, za což vděčíme mimo jiné agrárnímu institutu v San Michele all'Adige. Tato prvotřídní škola byla založena roku 1874 v bývalém augustiniánském klášteře z 12. století a každoročně zde promují desítky kompetentních techniků. Škola má vlastní sklep a produkuje šumivá i tichá vína.

VALENTINA VERCELLI

Odbornice s vášní pro víno (také cestování a jídlo), pracuje v redakci časopisu La Cucina Italiana a pro průvodce Slowine.

TIPY

Trento: Objevte pět míst

Ne těch obvyklých pět barů, co najdete v každém průvodci. Abyste našli těchto pět perel, musíte být „místní“

3

La Vie en Rose

Via San Marco 8

barlavienrose.eatbu.com

Snídaně, obědy, aperitivy i večeře. Vyzkoušejte toto útulné salónekové bistro pár minut chůze od Castello del Buonconsiglio. Pestrý a široký výběr míchaných nápojů, ale také veganských a vegetariánských jídel.

4

Café de la Paix

Passaggio Teatro Osele, 6

[facebook.com/CafedelaPaixTN](https://www.facebook.com/CafedelaPaixTN)

Umělecký spolek ARCI s poklidnou atmosférou (díky skvělému umístění ve dvoře, pryč od hluku aut ale přímo v centru města), zařízení v zajímavé „starobyle kreativním“ stylu. Imaginativní kuchyně, která spojuje kontinenty za přátelské ceny.

5

Locanda del Gatto Gordo

Via Camillo Benso Cavour, 40

[facebook.com/locandadelgattogordo](https://www.facebook.com/locandadelgattogordo)

Tento lokál, vyznačující se „artsy“ atmosférou a prapodivným hybridem trentinské kuchyně ve street food stylu, povstal z popela historického baru Nettuno a nachází se jen pár kroků od katedrály a od nádraží. Menu kromě „hotovek“ obsahuje také bluegrass koncerty a soutěže ve slam poetry.

1

Casa del caffè

Via S. Pietro, 38

casadelcaffetn.it

Na rozdíl od dnes tak oblíbených zaoceánských řetězců, v této pražírně (a prodejně) ze starých dob se káva pije zásadně ve stoje u pultu. Rozmanitost směsí a kompetence majitele za tu trochu námahy rozhodně stojí.

2

Osteria della Mal'Ombra

Corso III Novembre, 43

[facebook.com/andrea.massarelli.56](https://www.facebook.com/andrea.massarelli.56)

V příjemném a přívětivém prostředí hospody na jihu města můžete ochutnat širokou škálu piv z minipivovarů (včetně kaštanového), někdy i za doprovodu živé hudby.

PŘÍRODA

Ve světě jablek

Údolí Val di Non díky 2 500 hodinám slunce ročně produkuje jablka známá po celém světě svou vůní a bohatou chutí. Od letošního jara lze navíc navštívit podzemní prostory, kde firma Melinda svoje jablka nechává „odpočívat“

FOTOS Fabrizio Gilardi

Každá část podzimu má svoje jablko. První týden patří ve Val di Non takzvanému Gala, typickému svou sytější rudou barvou. V září a říjnu se sbírají odrůdy chráněného původu (D.O.P.): Renetta Canada (v Trentinu nejvyhlášenější), ale i Red Delicious, přezdívaná „Sněhurčino jablko,“ a Golden Delicious (díky nízké náročnosti na skladování nejběžnější italská odrůda). Na konci podzimu pak přichází ke slovu kulatý a hutný plod s červenou slupkou, zvaný Fuji. Vlastnosti jablek vždy záleží na zeměpisné poloze (klima, přístup ke slunci, kvalita půdy), a proto ve Val di Non vznikla pět kilometrů dlouhá interaktivní naučná stezka, Sentiero AlMeleto (www.almeleto.it), neboli „procházka sadem,“ která dětem i dospělým představí životní cyklus těchto plodů. Melinda, přední trentinské sdružení pěstitelů jablek, navíc na jaře 2019 otvírá pro veřejnost své podzemní prostory, kde v hloubce 575 metrů „odpočívá“ zboží čekající na svou cestu do obchodů.

photo Archivio Trentino Marketing

POD ZEMÍ

Čtyři momenty uskladňování jablek v podzemních prostorách firmy Melinda v dole Rio Maggiore (Val di Non). Návštěvu s průvodcem rezervujte na mondomelinda@melinda.it.

Adoptujte sad

Díky této iniciativě se každý může stát „víkendovým sadařem“ a na podzim si odnést bednu plnou jablek.

Když se na jaře ubytujete v některém z partnerských penzionů pro agroturistiku (kompletní seznam najdete na adottaunmelo.com), budete si moct vybrat „svou“ jablono a sledovat její rozkvět. V létě se o ni pak bude starat tým agronomů a pěstitelů, kteří vám budou pravidelně posílat aktuální informace a fotky prostřednictvím emailu. Budete tak moct sledovat, jak se květy mění v plody, abyste se na podzim vrátili a sklídili si „vlastní“ šťavnatá jablíčka, která si odvezete domů. A když se na jaře do Trentina nedostanete? Nevadí, na adottaunmelo.com existuje i možnost adopce na dálku.

A woman with curly hair, wearing a dark long-sleeved shirt and dark pants, is walking through a field of tall, golden grass. She is carrying a large, light-colored wicker basket filled with green plants. In the background, there are mountains, a forest of evergreen trees, and a small wooden house. The sun is low in the sky, creating a warm, golden light and a lens flare effect.

NORIS CUNACCIA

Paní bylin

TEXT Raffaele Panizza
FOTO Sirio Magnabosco

Noris Cunaccia ve svém horském domku-laboratoři v lesích pod horami Gruppo dell'Adamello vybírá a zpracovává listy, kořeny a lišejníky. Dnes se tomu říká „foraging“ (sběračství) a mezi šéfkuchaři s michelinskými hvězdami je tato činnost velmi ceněná. Čerpá však ze starodávné, lidové moudrosti

Tam, kde ostatní vidí překážku, ona vidí cenný kořen. Na cestě vyšlapané od houbařů vidí jedlé listy s lehkou příchutí ananasu

Tam, kde ostatní vidí překážku, ona vidí cenný kořen. Na cestě vyšlapané od houbařů vidí jedlé listy s lehkou příchutí ananasu. Tam, kde se rozkládá divoká horská louka, si představuje samovolně rostoucí zahradu, kterou každý den stimuluje a něžně vykrádá. Nechává přitom ty nejkrásnější rostliny, aby jedlé delikatesy tohoto lesa mohly dál růst a „vyživovat své plémě“. „Protože příroda je opravdu štedrá matka, ale také živá bytost, která se neustále vyvíjí a nelze se k ní za žádných okolností chovat jako k regálu se zbožím,“ říká v pro ni typickém, stálém transu.

Očima Noris Cunacciové, průkopnice „foragingu“ (znalosti a sběru divoce a samovolně rostoucích jedlých rostlin) všeobecně známé jako „paní bylin“, jsou ve skutečnosti ruce. Ruce schopné naplnit obrovské jutové pytle vším, co jsou stráně schopné nabídnout. „Tohle je můj nejnovější experiment, koncentrát z červených plodů dřínu s kyselostí 2,7 %. Říkám mu alpské rajče,“ vypráví a ukazuje na stovku srovnaných červených dóziček v laboratoři Primitivizia. V tomto obchodu v trentinské obci Spiazzo uchovává a prodává dvacet pět plodů – rostlin, bylin a bobulí – které nasbírala. Kdoule, šípkový kečup, pampeliškové výhonky, lopuchy jako příloha k uzeninám, řeřichy k ochucení polévek... Jsou to základní kameny takzvané „alpské stravy“, kterou by Unesco, také díky jejímu přispění, mělo brzy prohlásit za nehmotné

kulturní dědictví lidstva. „Rajče ale prozatím není na prodej,“ vysvětluje. „Budu ho zasílat jen pár šéfkuchařům, těm, co rozumí smyslu mé práce.“ Jejich zvukná jména kategoricky odmítá prozradit, nicméně jsou už částečně známá. Je to například Peruánc Virgilio Martinez, považovaný za jednoho z pěti nejlepších kuchařů světa na žebříčku San Pellegrino 50 Best, a Norbert Niederkofler se svou restaurací St. Hubertus se třemi hvězdičkami Michelin v San Cassianu v údolí Val Badia. A není ani třeba zmiňovat gastronomickou moudrost jejího bratra Giovanniho, který získal michelinskou hvězdu ve své restauraci Locanda Mezzosoldo v roce 1997 a který je nyní plně zaměstnán u Noris na výrobě marmelády z její „kořisti“.

Norisina filozofie sběru a využití, dříve diktovaná potřebou lidí v údolí Val Borzago přežít, se dnes změnila na vytríbené umění. „Jadérka plodů dřínu jsou na okně, aby zkvasila,“ vysvětluje a dodává: „Těsně před Vánoci budou úplně bez dužiny, dám je pak mamince, aby s nimi naplnila polštáře. Na horách se nic nevyhodí.“ Přísnost Noris platí i pro ty nejobyčejnější, zdánlivě „mdlé“ rostliny. „Z květů pampelišky můžete například získat falešné kapary, z kořenů falešnou kávu, ze srdíčka falešné artyčoky, z listů udělaté salát a dokonce i krémovou polévku,“ uvádí a potom vypráví o prvních malinách a borůvkách, které sbírala jako dítě, a o „lučních polévkách“, jež večer

dávala na stůl babička poté, co sehnuta strávila na svazích nejdnu hodinu.

Vedeni šamanským duchem Noris jsme se dostali do lesů pod horami Gruppo dell'Adamello, přímo k domku otočenému směrem k jezeru Nambino. Tam má sídlo její malá utopie, Výzkumné a vzdělávací centrum planých rostlin. Do tohoto domku přicházejí relaxovat hvězdní šéfkuchaři, učenci, hudebníci. Pravidelně také poskytují útočiště studentům Univerzity v Pollenzu, které sem nahoru vysílají proto, aby pochopili, co to je „skutečná“ ekologie – ve světě, kde i ty nejušlechtlejší představy jsou transformovány do sloganů a čárových kódů. Příroda je podle Noris moudrá: hory nevytváří žádné programy a rostliny „vám utečou“, když výhonek za pouhých pár dní zdřevění. U rostlin existuje chvíle mládí, kdy je musíte nechat, a potom chvíle životní síly, kdy je třeba je sebrat a transformovat. A nakonec je tu chvíle stárí, kdy příliš mnoho vlákniny přehluší ostatní chutě a vůně. „Když ale nastane okamžik sběru, cítím to v kostech.“ Například na jaře, když u krajů ledovců Lobbia a Carè Alto raší mléčivec alpský, který mohou sbírat jen lidé žijící v parku Parco dell'Adamello Brenta, a to maximálně dva kilogramy denně. A šišky kleče, kterou horalové považují za jedinečný symbol síly a odvahy, protože celou zimu zůstává pod sněhem a nikdy se nepoláme. „Musí se sbírat malinké a ve výšce přes dva tisíce metrů. Necháte

V CHATRČI

Noris Cunaccia má svou laboratoř v údolí Val Redena, v obci Spiazzo (okres Trento). Návštěvu lze objednat na info@primitivizia.it.

RŮŽOVÝ KEČUP

Jeden z hlavních produktů firmy Primitivizia, kterou vlastní Noris Cunaccia a její bratr Giovanni, se vyrábí z bobulí rostlin rodu růžovitých.

NAPROSTO PŘÍRODNÍ

Všechny výrobky Primitivizia pocházejí z volně rostoucích horských rostlin, ručně sklizených a omytých v pramenité vodě.

JÍDELNÍČEK S MEDVĚDEM

„Královnin česnek,“ „Medvědí čekanku,“ „Hrušku martinsecca“ a mnoho dalších specialit můžete koupit na www.primitivizia.it.

01

je pak macerovat na sluníčku i sedm let,“ vysvětluje Noris a přitom si z větve utrhně slzičku pryskyřice a dá si jí do pusy jako léčivý bonbon.

O svou moudrost se bude od jara 2019 dělit s pár šťastlivci v kurzu poznávání a sběru bylin. Není ale těžké uhadnout, že některá tajemství si „čarodějka“ Noris nechá pro sebe. Například tzv. lektvar země - vařený celou noc, cezený sedmkrát, smíchaný s esencemi a hroudami půdy, aby se ráno vлил do misky pro člověka, který potřebuje sílu a pozitivní energii. „Musí to ale být panenská země,“ nechá se přitom na okamžik unést magií. „Aby totiž fungovala, nesmí na ni šlápnout lidská noha...“

RAFFAELE PANIZZA

Novinář a autor televizních pořadů píšící do časopisů Vogue, Vanity Fair a Icon. Je fanouškem milánského fotbalového klubu a v roce 2010 napsal biografickou knihu o fotbalistovi Mariu Balotellim („Černomodrý. Těžký život nesnesitelného chlapce“).

02

03

- 01 Noris Cunaccia vysvětluje, že název Primitivizia je kombinací slov „primitivo“ a „delizia“ (prostá lahoda).
- 02 Pohled na chatrč Noris Cunacciové na úpatí hory Adamello, v okrese Trento.
- 03 Ukázka ozdobných vonných bylin a hub. Jsou základními prvky mnoha Norisiných gastronomických kreačí.
- 04 Šéfkuchař Gilmozzi při práci v kuchyni El Molin. Rezervace: alessandrogilmozzi.it.

04

HORSKÁ KUCHYŇ

Mech v rizotu

Šéfkuchař Alessandro Gilmozzi sbírá lesní byliny od mala. V roce 2008 získal díky těm samým bylinám michelinskou hvězdu, kterou od té doby každoročně obhajuje.

Dvakrát do týdne chodí šéfkuchař Alessandro Gilmozzi z restaurace El Molin „nakupovat“ do lesů nad střediskem Cavalese uprostřed Val di Fiemme. Za doprovodu svých kuchařských pomocníků sbírá ingredience do svého „horského menu“, úplné symfonie lesních vůní, občas až příliš odvážných, za něž obdržel michelinskou hvězdu a pozvání na všechny nejprestižnější gastronomické akce na světě.

Jaký mech je nejpřekvapivější?

„Určitě takzvaný horský mech, který sbírám u potoků - má příchutí ústřice, velice zajímavou v rizotech. Mechy se výborně hodí i v cukrářství, díky svému dědečkovi používám například na moučník nazvaný

Borderline terčovku otrubčitou. Servíruji ho se zmrzlinou s modřínovou příchutí z prášku získaného z kůry.

A jaký máte nejraději lišejník?

„Bílý, zvaný také sobí. Používám ho rozdrčený na chleba a slané tyčinky. Spolu s islandským lišejníkem ho využívám i ke kvašení piva, které jsem nazval Mr Lichen.“

Které jídlo vás proslavilo?

„Myslím, že jelení tatarák z vysoké, kterou mi dodávají myslivci. Ozdobený pistáciemi z Bronte, mořskými ježky a alpskou řeřichou, kterou si sami sbíráme. Tady se řeřichy jedí syrové.“

Kterou z obvyklých bylinek - abychom si rozuměli, z těch prodávaných v zelenině - nesnášíte?

„Petržel. Ale nakonec jsem ji také zařadil na jídelníček: extrahuju z ní zastudena chlorofyl a připravuji z ní dezert.“

A houby ignorujete?

„Ne, že bych je ignoroval, ale neinspirují mě. Kromě mlynářky, kterou vařím ve vodě s octem a potom jí nakládám do oleje. Hříby mi dodává můj tchán, který byl celý život hajným - nosí mi praváky, až oči přecházejí.“

Jaká rostlina je v lese nejnebezpečnější?

Vlčí lišejník, je který visí ze stromů jako malá lána. Dříve se používal smíchaný s okoralým chlebem k přípravě smrtících soust pro vlky a lišky. Je smrtelný.

TIPY

Tři gurmánské koliby

Znalost bylin a život v harmonii s přírodou jsou základem činnosti zhruba čtyř set kolib, které dnes v Trentinu působí a kde čas stále ještě plyne v rytmu vysokohorské pastvy. Vybrali jsme pro vás tři.

1

Malga Campo Nestalp

Osada Celentino, Peio (1 979 m n. m.)

nestalp.com

Klasická trentinská koliba obklopená podmanivými pastvinami plnými krav, s výborně zásobeným veřejným prodejem másla, ricotty a sýra Casolét, ale i s restauračními službami. Pro ty největší romantiky nabízí také „večeři při svíčkách“ v prostorách bývalé stáje...

2

Malga Sasso Piatto

Giogo di Fassa, Campitello (2 200 m n. m.)

malgasassopiatto.info

Tato více než dvě stě let stará stavba, přebudovaná v roce 2016, je spíše než kolibou vysokohorskou chatou (vzhledem k její nadmořské výšce a nezbytné hodině a půl cesty od lanovky Col Rodella). Nabízí klasické menu „koliby“ s určitou zálibou ve sladkostech (panna cotta a smažené koblížky plněné marmeládou).

3

Malga Casarina

Lokalita Val Campelle, Scurelle (1 468 m n. m.)

valcampelle.com

Tato koliba nabízí typická jídla tradiční trentinské kuchyně (tagliatelle s jelením ragú, špenátové nočky se sýrem, kaši polenta a sýr toselia připravený na pánvi) i tradiční atmosféru (vnější zdí jsou z kamene a šindelová střecha z modřínového dřeva). Zajímavá je i iniciativa „Adoptuj svou krávu“.

Jelení milostné volání

**Odborně se mu říká troubení
a slyšet ho uprostřed lesa,
v noci a potají, je něco
nezapomenutelného. Pouze
se zkušeným průvodcem**

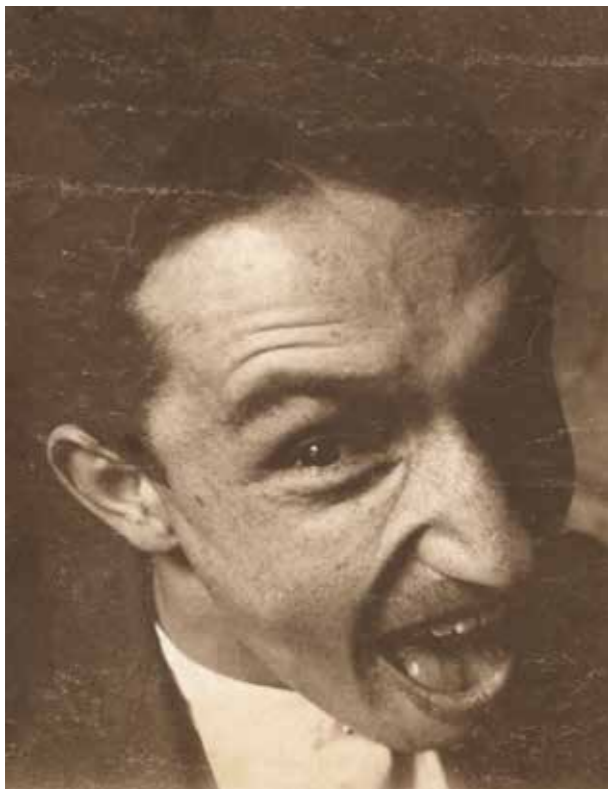
Představte si, že jste v noci uprostřed lesa. Žádný strach, nejste sami. Je s vámi zkušený myslivec. Je teplo, začíná podzim, období říje – jeleního páření. Obklopeni tmou slyšíte jen zvuk vlastního dechu a šustot gumových podrážek na louce poseté spadaným listím. Zničehonic vás překvapí nakyslý zápach a vzápětí se nocí rozezní mohutné zařičení.

Je to jelení milostné volání, odborně zvané troubení. Tento mocný ryk často zvěstuje souboj dvou samců, kteří se rozhodli utkat o vyvolenou samici, parohy proti parohům. Je to vzrušující podívaná jak z dokumentárního filmu, vy ji však sledujete na vlastní oči. Pochopitelně z bezpečné vzdálenosti a nejlépe za pomoci infračervené kamery, která je součástí mysliveckého vybavení. Tento zážitek si od září do října můžete „pořídít“ ve všech národních parcích v Trentinu. Více se dozvíte na: visittrentino.info.

VE DNE I V NOCI

Výpravy za pozorováním jelenů probíhají převážně v období září-říjen. Termíny a podrobnější informace: visittrentino.info.

Trentiňan Fortunato Depero byl jedním z protagonistů avantgardy počátku 20. století. Dům v Roveretu, kde žil a tvořil, je od roku 1959, spolu s muzeem MART, jedním z nejvýznamnějších muzeí futurismu na světě. Máte zde příležitost prohlédnout si všechna jeho díla a nechat se překvapit tím, jak jsou i po takové době „moderní“

TEXT Walter Rovere
FOTO Archivio Casa d'Arte Depero

Budoucnost prizmatem dvacátých let

Návštěva Deperova domu futuristického umění - Casa d'Arte Futurista Depero - v Roveretu, vás může zasáhnout jistým pocitem prozření. Dějá vu před určitými skicami, návrhy tužkou nebo tuší, u nichž si řeknete: „To už jsem někde viděl!“. A vskutku, je pozoruhodné, kolik současné grafiky, designu a dokonce i reklam dluží tomuto trentinskému malíři, básníkovi a sochaři za jeho intuici. Stačí se podívat na kultovní kuželovitou lahvičku Campari

Sody, kterou navrhl v roce 1932 a která se ve zcela stejné podobě vyrábí dodnes. Představuje - dávno před Andy Warholem - přirozený přístup tohoto umělce: rozbít jakoukoli překážku, která by umění oddělovala od marketingu.

Fortunato Depero se narodil v roce 1892 ve Fondu v údolí Val di Non. Jako velmi mladý se přestěhoval do Rovereta, kterému zůstal vždy věrný, kromě dočasných pobyků v metropolích umění jako Řím

nebo New York. K futuristickému hnutí se připojil po boku jeho zakladatele Filippa Tommasa Marinettiho. Deperovou zásluhou do futurismu pronikla (tehdy skutečně revoluční) myšlenka, že jakákoli estetická rekonstrukce světa musí nechat umění vyjít z míst, která mu jsou vymezena, a proniknout do každodenního života člověka.

Jeho kreativita se tudíž zaměřuje na vzájemnou kontaminaci jednotlivých vyjadřovacích forem: obrazy-sochy v pohybu, Balli plastici, „výtvarné tance“ dřevěných loutek namísto herců, proslulá „šroubovaná kniha“ apod. Zejména však předjímá strategie osobního brandingu a vztah mezi uměním a obchodem, který vládne současnému umění. V roce 1919 zakládá v Roveretu skutečný „dům umění“, v němž tvoří tapisérie, polštáře, nábytek, lampy, dřevěná obložení, vitráže, paravány a dokonce i hračky koncipované k trénování dítěte „ke skoku do představitivosti“.

Vztah umělce k Trentinu, zvláště po ukončení zahraničních pobytů a definitivním návratu do Rovereta v roce 1930, je láskyplný, přínosný a trvalý. Povinným výchozím místem k jeho studiu je přirozeně již zmíněný dům umění, Casa d'Arte, jediné futuristické muzeum v Itálii. Bylo otevřeno několik let po Deperově smrti a zařízeno přesně podle pokynů, které umělec zanechal. V roce 2009 prošlo radikální rekonstrukcí. Zatímco Casa d'Arte je díky různorodosti děl a časovému rozpětí, které pokrývají, spíše sumou mezinárodního umělce a cestovatele, Deperův specifický teritoriální charakter je naopak velmi zřetelný ve výzdobě radního sálu Sala del Concilio v paláci autonomní provincie Trento. Toto dílo (i přes námítky některých radních a části veřejnosti) silně prosazoval milovník kultury Remo Albertini, jenž provincií Trento na počátku 50. let předsedal. Albertini svěřil Deperovi misi „vyskloňovat přírodu, krásu a kreativitu Trentina ve všech pádech“. Depero tu mezi lety 1953 až 1956 neúnavně pracoval na nástěnných malbách (typických futuristických geometriích „komiksového“ stylu), panelech a také na zařízení sálu. Podle mnohých zde - zvláště pro explicitně vyjádřenou láskyplnou pouto ke svým kořenům - naplnil své umělecké dědictví.

V tomto smyslu jsou ještě dojemnější

Chiesa di Lizzana, Depero (1923).

Deperovy řádky psané ke konci těchto prací v roce 1956 (které je dnes možné si přečíst v elegantní sbírce dopisů Epistolario vydané nakladatelstvím Nicolodi v roce 2005). „Jsem synem našich hor, stoprocentní Trentiňan a v každém mém výrazu se zrcadlí moje povaha (...) barvitá, plastická, křišťálová a tvrdá jako skála, jako naše milované Trentino, jedno z nejdylčtějších a nejlákavějších míst na světě, které si zaslouží (...) celé mé různobarevné a zářivé umělecké nadšení. Trentino v nás svými titánskými kamennými věžemi, přírodními i historickými, vzbuzuje odvahu, trvalost a pevnost.“ V těchto slovech znovu nacházíme veškerý výtvarný a obroditelský důraz futurismu. Ale také nečekanou křehkost.

WALTER ROVERE

Kurátor a esejista působící v interdisciplinárních oblastech hudby, kinematografie a vizuálního umění. Spolupracuje zvláště s festivalem Angelica. Narodil se v Levico Terme a žije mezi Trentinem a Boloňou.

Jeden ze sálů Casa d'Arte, v němž Depero osobně dohlížel též na nábytek.

Muzeum casa d'Arte

Dům futuristického umění Casa d'Arte Depero se nachází ve středu města Rovereto, v ulici Via dei Portici 38. Má otevřeno každý den od 10 do 18 hodin kromě pondělí. Dům umění založil v roce 1957 sám Fortunato Depero a v roce 1989 se stal součástí Muzea moderního a současného umění Trenta a Rovereta, MART. Když už

budete v Roveretu a máte-li rádi umění, určitě vás uspokojí návštěva centrálního sídla muzea MART na Corso Bettini 43. Jeho stálé sbírky čítají více než 15 tisíc děl, včetně prací Giorgia de Chirica, Maria Sironiho a Carla Carrà. Informace o otevírací době a probíhajících výstavách najdete na: www.mart.trento.it.

Další umění v Trentinu

Kromě muzea MART je tu pět adres, na nichž lze objevovat střípky současného umění z celého světa, aniž byste museli opustit hranice Trentina.

1

Galleria Civica di Trento Trento

fondazionegalleriacivica.tn.it

Tato galerie byla slavnostně otevřena v prosinci roku 1989. Po rekonstrukci, již se zúčastnili i trentští studenti architektury, se od roku 2013 stala nedílnou součástí muzea MART, přičemž si zachovala velkolepé a originální zaměření na historicky důležité avantgardy.

2

Boccanera Gallery Trento

arteboccanera.com

Galerie Boccanera z roku 2007 se od počátku zaměřuje na hledání nových, radikálních talentů se zvláštním zájmem o uměleckou scénu ve Východní Evropě, Jižní Americe a USA. Od roku 2016 má také pobočku v Miláně, ve čtvrti Lambrate/Ventura.

3

Arte Sella: The Contemporary Mountain Borgo Valsugana

artesella.it

Tento projekt současného mezinárodního umění byl založen v roce 1986, ale časem se změnil na jakousi stálou instalaci „land artu“ uprostřed lesů a podél potoků ve Valle di Sella; jde o nevidané (a ve svém žánru poměrně jedinečné) spojení umění a přírody.

4

Paolo Maria Deanesi Gallery Trento

paolomariadeanesi.it

Tato galerie z roku 2005 pracuje s novými způsoby vyjadřování v současném umění a navrhuje a propaguje nové, italské i zahraniční umělce.

5

Tridentum Autostrada A22, Casello di Trento

stefanocagol.com

Impozantní, tzv. site-specific dílo zasazené do kontextu prostoru z roku 2011 se skládá ze tří mnohostěnných konstrukcí ve tvaru pyramid (s celkem 16 tunami oceli), které jsou „opatrně položené“ u výjezdu z dálnice A22 Trento Sud. Jejich autorem je Stefano Cagol, 49letý trentský umělec se zkušenostmi z Rakouska, Itálie a Norska.

S KARTOU KAMKOLIV

Jedinečná karta Trentino Guest Card vám zajistí zcela volný pohyb a ušetří vám čas i peníze. Můžete díky ní například využívat celou síť veřejné dopravy včetně vlaků, trajektů a některých lanovek v trentinském kraji, navštívit přes 60 muzeí, 20 hradů a více než 40 atrakcí, jako je veronská aréna, přihlásit se k řadě exkurzí s průvodcem, předbíhat fronty a ochutnávat typické regionální produkty přímo od výrobců. Kartu získáte jednoduše tak, že si rezervujete alespoň dvě noci v jednom z partnerských hotelů, stáhnete si aplikaci pro iOS či Android a registrujete se.

SPOLEČENSKÉ TRENTINO

Středobodem všech turistických, meteorologických a organizačních informací o vaší dovolené v Trentinu jsou tyto stránky: visittrentino.info.

Sledujte hashtagy Trentina a buďte s námi v kontaktu přes sociální sítě.
#visittrentino
#trentinowow

Facebook: [visittrentino](https://www.facebook.com/visittrentino)
Twitter: [@VisitTrentino](https://twitter.com/VisitTrentino)
YouTube: [visittrentino](https://www.youtube.com/visittrentino)
Instagram: [@visittrentino](https://www.instagram.com/visittrentino)

Stáhněte si naši bezplatnou aplikaci na Apple Store či Google Play a získejte společníka na svou dovolenou v Trentinu.

FESTIVAL

Hudba ve výšinách

„I Suoni delle Dolomiti“ (zvuky Dolomit) je každoroční událost, na kterou se těší všichni nadšenci hudby a velkých nadmořských výšek. Jde o významný slet letních „horských koncertů“, které předvedou to nejlepší z jazzu a světové etnické hudby, a kam v minulých letech zavítali umělci jako například Graham Nash a Baltica String Trio. Více informací o ročníku 2019 najdete na: isuonidelledolomiti.it.

Trentino

Vydal

Trentino Marketing

Grafický projekt

STUDIO POMO

Předtisková úprava

Alberto Bernasconi

Redakční koordinace

Fabio De Luca

Projektový manažer

Irene Cervasio

Úprava stránek: Noemi Alunni, Giulia Gilebbi, Alessio Sabbadini, Laeticia Schwendi

Fotografie: Mattia Balsamini, Alberto Bernasconi, Fabrizio Giraldi & Manuela Schirra, Sirio Magnabosco, Lorenzo Pesce

Archivní fotografie

Archivio Trentino Marketing

Ilustrace: Michele Bruttomesso, Philip Giordano, Marco Marella

Texty: Paolo Madeddu, Valerio Millefoglie, Raffaele Panizza, Francesca Rimondi, Walter Rovere, Valentina Vercelli

Koordinace překladatelů

Manuela Maruccia-Hirvelä

Tisk

Litopat

ZIMNÍ TRENTINO

Trentino je se svými 800 kilometry lyžařských tras ideální destinací pro zimní sportovní dovolenou, ale na své si přijdou i ti, kdo neholdují sjezdovkám. Můžete se kochat kouzelnou atmosférou zamrzlých jezer nebo pozorováním zimní zvěře na některé z mnoha exkurzí do národních parků. Přesouvat se po Trentinu je i v zimě velice snadné. Jízda autem je po vždy prohrnutých silnicích pohodlná a bezpečná, ale lze se pohybovat i vlakem nebo pomocí služby FlySki Shuttle, která zajišťuje spojení s hlavními letišti severní Itálie.

